

Meditație lîngă o urnă de cenușă

Există în uitare, ca și în moarte, trepte și treceri subtile. Și în acest complex proces care face din moarte o formă de uitare, și din uitare o formă a morții, spiritul creației are, s-ar zice, o șansă în plus. E adevărat, sînt scribi pe care nimeni nu-i ține minte, pentru care moartea biologică nu e decît un accident întîrziat pe punctul de coincidență cu moartea aparentă. Sînt, de asemenea, pe teritoriul artei, uitări provizorii, care dau morții aparente înfățișarea ceroasă a morții reale. pînă ce magica rotire a celei inteligente vine să însuflească, cu o rază vie, o memorie ațipită cataleptic și să restabilească circuitul vieții peste o lespede răsturnată. Dar există și momente fericite, cînd succesul, însoțind creația ca un semn al Memoriei active,

seamănă foarte bine cu o făgăduială de eternitate.

E adevărat, nu toate succesele durează, nu toate făgăduielile se țin. Din aplauzele unui timp se întrupează lesne iluzia unei băuți de aripă. Și care scriitor, în truda lui fără de martori, n-a visat măcar o dată, în jurul său, filifitil unui stol de serafimi? Oricum, păsuit în memoria lumii, omul își amină moartea prin delegație. Fiecare individ pe care-l angajează o amintire este un delegat pentru viitor. Atît timp cît în spatele unui scriitor există o operă, moartea lui este o simplă convenție. Rudele mor, prietenii se topește, inimițiile se risipesc; dar, dacă din opera unui scriitor rămîne întreagă măcar o singură literă, omul e viu și spiritul vieții e salvat. Această literă e osul lui originar. E osul care se adaugă la temelia lumii.

E încă, poate, prea devreme pentru a identifica osul originar în teatrul lui Baranga. Mai trebuie, probabil, să putrezească multă materie activă în jurul numelui său, pentru ca osul acesta cu harul duratei să-și arate fața d-apoi și strălucirea lunecoasă. Dar sînt în jurul acestui nume, abia tipărit pe o mină de cenușă, semne prevestitoare pe care se cade să le citim cu băgare de seamă. Succesul lui Baranga este, cu siguranță, unul dintre fenomenele cele mai uimitoare din teatrul nostru. A intra în conștiința a milioane de spectatori, acesta este un fel de a te înscrie în Memorie, și o operă care angajează țineră de minte a atîtor oameni, într-un domeniu al spiritului în care refuzul memoriei este, de regulă, echivalent cu o negare a existenței, o asemenea operă are, neîndoielnic, o șansă de durată.

În fine, ceea ce conexează opera lui Baranga în sfera Memoriei sînt raporturile ei istorice. Va fi — dacă nu cumva și este, de-acum — o problemă de istorie și de teorie literară. S-a văzut foarte adesea în Baranga un continuator al lui Caragiale. Și nu s-a observat încă în ce sens experiența teatrului său epuizează, practic, o întregă direcție a comediei noastre. Nu că după Baranga nu se va mai „caragializa“ în teatrul nostru... Aceasta încă se face. Și se va mai face, probabil, încă mult timp. Atît, numai: se face din ce în ce mai dificil, și fără perspectiva comediei de mare anvergură. Există, într-adevăr, genii tiranice, a căror posteritate e plină de victime; Caragiale este un asemenea geniu și epigoniul lui sînt legiune. Talentele nevertebrate, care acceptă fără rezistență tutela geniului și legea imitației lui, chiar de nu subcombă cu totul sub povara comparației, rămîn pecetluite de vulgaritate, nu numai pentru că talentului nevertebrat îi lipsește gustul origi-

nalității, ci și pentru că îi lipsește înțelegerea adecvată a ceea ce este profund inimitabil. Caragialismul fără Caragiale e un nonsens desăvârșit. Și Baranga scapă duhului servil al mediocrității exact acolo unde se emancipează, cu tot respectul și cu un efort de inteligență, de tutela lui Caragiale. Prin cipiul emancipării sale e rezistența la machiavelic, și eroul său preferat este Blajinul metamorfozat, un generos structurat pe axa unui ideal de moralitate. „Turbarea” este expresia rezistenței morale, un alt fel de a fi „turmentat”. Aici, Baranga, cu o rădăcină înfiptă în pământul străvechi al unor alte seve, întinde un braț către „omul cu mârjoaga”, către Mitică Popescu, către Alexandru Andronic. Dar, ceea ce la eroul idealizat al lui Ciprian, al lui Camil sau al lui Sebastian este o victorie confuză, întreținută de idealuri nesigure și de așteptări fără nume, la Baranga este o victorie legitimată istoricește. Cu Baranga, cetățeanul, turmentat în fel și chip — trecut, adică, prin faza „turbării” — e întotdeauna la adresă. Cum s-ar spune: mârjoaga blajină a lui Baranga ajunge întotdeauna un Bucfal câștigător la potou, pur și simplu pentru că alergarea sa se consumă într-un ceas

privilegiat, în care, principal, ordinea ideală a lumii este acceptată ca o ordine reală. Ca această acceptare nu e scutită de contradicții dramatice, Baranga a știut-o foarte bine, și ultima sa piesă, ca și atâtea momente de dramă din comedile sale, ne dau sentimentul că întotdeauna a trăit în el un tragic, pe care numai moartea și, poate, o anumită filozofie a succesului l-au împiedicat să se afirme în chipul cel mai caracteristic. De va fi fost așa, asta înseamnă că aptitudinile tragicului, suspendate acum definitiv, aparțin pe veci tainicului teritoriu al operei nescrise. Încit, în ceasul legiuit cind în jurul osului original se verifică puterile memoriei, vor veni să dea mărturie nu păcatele omului, nici duhul nostru, tragic petcutuit de scepticismul Ecclziastului, ci tot soborul personajelor de comedie cu care, de atâtea ori, Baranga a știut să dea satisfacție spiritului nostru justițiar. Și asta, se vede, numai pentru că ursitoarele lui, de fapt bocitoare de meserie, vor fi avut ideea năstrușnică, demnă de geniul teatrului, de a-i urși destinul, travestite cu masca cōmediei.

Alexandru Sever

Părintele noii comedii

*D*acă înălțurăm rigiditatea și păstrăm doar o umbră de pedanterie și de suctudine, pe care le presupune clișeu figurii de părinte, fie acesta și spiritului, cultural — imaginea i se potrivește lui Aurel Baranga. Mai ales că propunerea nu vine de la colegii săi de vîrstă și nici de la generația imediat următoare, ci de la o tînără și valoroasă cercetătoare, Rozana Eminescu, în studiul „Viziune comică și structuri dramatice” (1975), ea îi dedică lui Baranga un laș bogat de analize pertinente, precizînd că „un important capitol al istoriei teatrului nostru, Baranga îl scrie singur”, socotit fiind un „părinte al acestei noi comedii” a epocii socialiste.

Intr-o jumătate de secol în care — pe plan mondial — scriitorii de teatru, pretutindeni contestati, dacă nu disprețuiți de critica literară, s-au îndepărtat de literatură, recuperînd, aiături de cuvînt, cu drepturi egale, gestualitatea, și afirmîndu-și astfel un crez estetic care acordă prioritate scenei și nevoilor ei concrete, spectacologice (dar și spectaculare și spectaculoase), Aurel Baranga, prin întreaga sa operă comediografică, s-a priceput să mențină contactul cu teatrul „literar”, tradițional, fără să diminueze eficacitatea „histrionică” și „scastică” a propriilor sale compoziții dramatice. Pentru exactitate, cu instinctul sigur al unui autentic om de teatru, încă tînărul Baranga, cel din anii '50, și-a formulat practic, cu alte cuvînte, și-a materializat în ineseși textele sale satirice, o poetică personală tinzînd să contopească omogen: a) lecturile (cu ochii minții, dar, în mod cert, și cu gîs tare, suport al extracordinarului său talent de recitator-imitator) ale unor clasici ai comediei, de auzergura lui Caragiale și a lui Gogol, ca să nu mai pomenim de Shakespeare; b) „regule” pragmatice ale „piesei bine făcute” (la pîdece bien faite, teoretizată, în secolul al XIX-lea, de Sarcey); cum și c) cunoașterea amănunțită a scenei, a variatelor dimensiuni ale expresivității sale specifice (ceea ce va stimula și ulterioarele încercări regizorale, de autor aproape „total”).

Prin abila, măsurata valorificare a acestor trei elemente, Baranga și-a usigurat, de cele mai multe ori, succesul absolut (și de stimă, și de public). Fiîndcă,